

ILM-FAN MUAMMOLARI YOSH TADQIQOTCHILAR TALQINIDA

KITOB

RESPUBLIKA ILMIY KONFERENSIYASI

ILM

FAN

TADQIQOT

TAHLIL

TA'LIM

YANGI O'ZBEKISTON

MAKTAB

INNOVATSIYA

BUYUK KELAJAK

UCHINCHI RENESSANS

Google
Scholar

@TALQINVATADQIQOTLAR

KONFERENSIYA QATNASHCHILARI:

- ✓ TALABALAR
- ✓ MAGISTRANTLAR
- ✓ DOKTARANTLAR
- ✓ YOSH OLIMLAR
- ✓ YOSH O'QITUVCHILAR

Aniq fanlar

Tabiiy fanlar

Tibbiyot fanlari Ijtimoiy-gumanitar fanlar

Texnika fanlari San'at va madaniyat fanlari

Jismoniy tarbiya va sport

Iqtisod fanlari

Filologiya fanlari

Pedagogika fanlari

Psixologiya fanlari

WWW.TALQINVATADQIQOTLAR.UZ

+99891-152-93-14

Ushbu ilmiy-onlayn konferensiya “Ilm-fan va ilmiy faoliyat to’g’risida” O‘zbekiston Respublikasi Qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ilm-fan va ta’lim sohasini rivojlantirishga qaratilgan tegishli qarorlarida ko‘zda tutilgan vazifalar ijrosini ta’minlash, talabalar, magistrantlar, doktorantlar va yosh olimlarning ilmiy tadqiqot natijalarini keng yoritish maqsadida “Talqin va tadqiqotlar” ilmiy-uslubiy jurnali tahririyati (O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalarni rivojlantirish agentligining 1540-sonli Guvohnoma, ISSN 2181-3035, talqinvatatqiqotlar.uz veb-sayti) tomonidan har oyda bir marota tashkil etib boriladi.

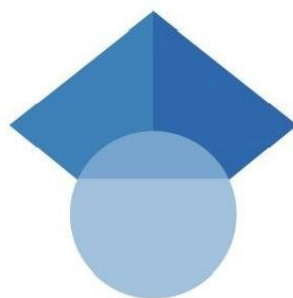
“Ilm-fan muammolari yosh tadqiqotchilar talqinida”

mavzusidagi 6-sonli respublika ilmiy konferensiyasi

MATERIALLARI TO‘PLAMI

28-fevral, 2023-yil

1-QISM

Google Scholar

**“Ilm-fan muammolari yosh tadqiqotchilar talqinida”
mavzusidagi respublika ilmiy konferensiyasi
tahrir kengashi:**

Abdukarimov Jamoliddin Ahmadaliyevich

Xo‘jand davlat universiteti dotsenti (Tojikiston)

Masharipova Gularam Kamilovna

Falsafa fanlari doktori, professor

Toshkent to‘qimachilik va yengil sanoat instituti

Qozoqov Tohirjon Qodiraliyevich

Namangan davlat universiteti, tarix fanlari nomzodi, dotsent

Zokirov Sanjar Ikromjon o‘g‘li

Farg‘ona politexnika institutining “Intellectual muhandislik tizimlari” kafedrasida katta o‘qituvchisi,

fizika-matematika fanlari bo‘yicha falsafa doktori

Abdullayev Ravshanjon Inomjon o‘g‘li

O‘z FA Tarix instituti

Ubaydullayev Farxod Baxtiyarullayevich

Toshkent davlat agrar universiteti “O‘rmonchilik va landshaft dizayni” kafedrasida dotsenti

Umarova Maxliyo Yunusovna

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti lingvistik va ingliz adabiyoti kafedrasida dotsenti, filologiya fanlari doktori

Raximova Zuxraxon Maxmudovna

O‘zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti

Baymenova Kamshat Saparbayevna

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti

Bazarov Otabek Odilovich

Qo‘qon davlat pedagogika instituti, PhD

G‘ulomova Nargiza Sa‘dullayevna

Navoiy VXTXQTMOHM Tillarni o‘qitish metodikasi katta o‘qituvchisi

Rahimova Maftuna Odilovna

Qo‘qon davlat pedagogika instituti, PhD

Mirzaahmedova Kamola Toxirovna

Toshkent pediatriya tibbiyot instituti farmakologiya, fiziologiya kafedrasida dotsenti

Djumaniyozova Enajon Kutimovna

Toshkent arxitektura qurilish instituti xorijiy tillar kafedrasida katta o‘qituvchisi

Urazmetova Shoira Azatbayevna

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalar universiteti Urganch filiali o‘qituvchisi,

pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori

Jo‘rayeva Dilnoza Shokirjonovna

Termiz davlat universiteti algebra va geometriya kafedrasida o‘qituvchisi, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori

САДРИДДИН АЙНИЙ АСАРЛАРИДА КОМОНИМЛАРНИНГ ЛЕКСИК ТАҲЛИЛИ

Рўзиқул Холиқулович Жумаев

БухДПИ, Бухоро катта ўқитувчи

Аннотация: Ушбу мақолада Садриддин Айний асарларидаги комонимлар уларнинг тарихи, гурўхларга бўлиниши, келиб чиқиши ва аҳамияти илмий-назарий таҳлил қилинган.

Калит сузлар: топоним, комоним, некроним, ойкодоним, Қорасў, Қоракўл, Кўктош, турк, ўзбек ва ҳоказо.

С.Айний асарлари топонимларида ойконимлар салмоқли ўрин тутган. Табиийки, Ўрта Осиё харитасида астионимлардан кўра комонимлар кўп, шунинг учун ҳам адиб асарларида бошқа топонимларга қараганда комонимлар кўпроқ учрайди.

Дарбанд. Бу комоним сўзма-сўз таржимада дар. таж.(форс.) – “ешик” ва банд таж. (“ёпиш” - “ёпиқ эшик”). Аммо бу ном метафорик маънога эга. Бу қишлоқ ҳозир Сурхондарё вилояти ҳудудида жойлашган.

Туркий тилларда бу сўз бир хил маънога эга, гарчи бу тилларда тегишли тушунчалар турлича ифодаланган бўлса-да, ўзбек тилида “ешик” сўзи билан, “ёпиқ” эса ёп сўзи билан, яъни. Эшикни ёп.

Дарбанд топоними, қоида тариқасида, дараларда, икки тоғ оралиғида ёки тоғ тизмасининг қийин қисмларида жойлашган ҳудудларни англатади. Э.М.Поспелов Дарбанд топонимини изоҳлар экан, шундай ёзади: “Шаҳарнинг мавқеи унинг туркий тилда номини белгилаб берди ва эрон тилларда дарбанд атамаси “тоғ довони, дара”, шунингдек, қўрғон, маъноларини билдиради.

Е.Мурзаев Дарбанд сўзини қуйидагича изоҳлайди: “тоғ довони, дара, қалъа (Озарбайжон) тоғ довони, дара, ўтиш (турк): дарбанд “дара”, “тор тоғ довони” (Ўзб.). туркга ланг. (ерондан.); таж. Дарбанд - “дара, тоғлардаги тор йўлак”,

“довон”, “дара”, “қалъа”, “бўғоз” (Розова, 1975; Савина, 1971). Қўшма сўз дар, дер - “ешик”, “чиқиш”, “ўтиш”, “тўхташ”, банд- “тўғон”, “вал”, “тўсиқ”. Дервент - “дара”, “бўрттирма”, “тоғ йўлаги”. (Арабча “тоғ йўлаги”, “ўтиш” сўзларини ҳам эслайлик; “дара”, “чиқиш”, (лит. - “ешик”, “). дарвоза”), бу ерда форс ва тожик тилларида юнон дервенида ўзлаштирилган – “дара”.

О. Ғофуров **Дарбанд** сўзини тушунтириб ёзади: Доғистондаги шаҳар ва порт. Бу вақтда Кавказ тизмаси Каспий денгизига яқинлашиб, Европа ва Осиё ўртасида фақат тор ўтиш жойини қолдиради. Араблар бу ўтиш жойини Боб-ул-ха-дид “темир-ешик” деб аташган. Арабча номини форс-тожикча **Дарбанд** номининг сўзма-сўз таржимаси деб ҳисоблаш керак. О.Ғофуровнинг бу талқини ишончлироқ кўринади. Бу ном турли фарҳангларда, хусусан, Муҳаммад Ғиёсиддин луғатида ҳам шундай талқин қилинган.

Деҳан Гулобиён. Гулобиён - Бухоро яқинидаги аҳоли пункти номи. 1. Икки тожикча гул ва об “сув”, “шарбат” сўздан иборат бўлиб, сўз ясовчи қўшимча – ва формантли – ён; атиргул суви деб талқин қилиш мумкин бўлган комонимдир. Гулоб сўзи эрон тилида сўзлашувчи қабилалар яшаган шарқ мамлакатларида қадим замонлардан бери кенг тарқалган. Бу сўз хушбўй қизил атиргул ва шакардан тайёрланган ширин ичимликга ишора қилади. Тайёрланиш усули Муҳаммад Ғиёсиддин луғатида арабча “Жаллоб” номи қўшилганда тасвирланган. 2. Фақат Муҳаммад Ғиёсиддин луғатида гулоби сўзи қуйидагича берилган ва изоҳланган: “**Гулобӣ** навъе аз шишаи кўчаки мудаввар ва рангину мунаққаш бошад” (аз Мусталаҳот).

Кўриниб турибдики, бу комоним ўз аҳолисининг касби билан боғлиқ. Эҳтимол, бу қишлоқ аҳолиси гулоб ичимлик ишлаб чиқариш ва сотиш билан шуғулланган ёки шиша идишлар ясаган ва бу уларнинг яшаш жойининг номида ўз аксини топган.

“Ичимлик” маъносидаги **гулоб** сўзи тожик-форс мумтоз шеърлятида кенг қўлланилади. 3. Гулоб юрак-қон томир касалликларига даво ва “кўз ёшлари” мажозий маъносини ҳам.

Бу маъноларга қўшимча равишда тожик тилининг баъзи шеваларининг сўзлашув нуткида **гулобӣ** сўзи пушти маҳаллий олма навларидан бирини ҳам билдиради.

Сари жўй маҳаллий номи икки апеллативдан тузилган 1. **Сар** (тож.) а) “бошланиш; манба; б) чўкки, марра ”(Яғноб, Сўғддан..) “бош; юқори; бошлаш. 2. – арик. Э.М. Мурзаев луғатидаги иккинчи компонент. “**жўй, жў**(тож.) - арик,” деб изоҳланади. Туркман джоя- “арик”, “суғориш учун арик”, “узумзорлардаги суғориш тармоғи (М.Телдихонова маълумоти);” форсча **чўй, чўйоб, чўб**- "арик", "суғориш канали", "дарё", "оқим", "тўшак"; афг.жувар- “сув омбори”, “ховуз” [299, 181-бет].

Бу комоним сой (арик), арик бошида ёки яқинида жойлашган шундай ҳудудни билдиради.

Бу иккала **сар** ва **жўй** апеллативлари тожик тилида сўз ясашда, жумладан, топонимикада кенг қўлланилади. **Сар** апеллативи одатда топонимикада метафора ролини ўйнайди.

Яккабоғ ҳақиқий топоним бўлиб, денотати Ўзбекистоннинг Қашқадарё вилоятидаги **Шахрисабз** шаҳрининг жануби-шарқида жойлашган. Комоним икки тожикча ўзакдан иборат: **як/ка** - “ёлғиз”, **боғ** – “боғ”, биргаликда ҳарфларни билдиради. Иккинчи компоненти "боғ" бўлиб, у апеллатив сифатида бутун эрон топонимиясида кенг қўлланилади.

Хулоса қилиб айтганда, Садриддин Айний асарларида Ўрта Осиёдаги комонимлар, жой номлари ва уларнинг келиб чиқиши, тарихи, асарларидаги қаҳрамонларнинг шу жой номлари билан боғлиқ воқиа ҳодисалар ҳақида фикр-мулоҳаза юритилган.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Jumayev R. SADRIDDIN AYNIIY ASARLARIDA AGORONIMLARNING LEKSIK TAHLILI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 27. – №. 27.
2. Jumayev R. SADRIDDIN AYNIIY ASARLARIDA TOPONIMLARDAN STILISTIK MAQSADLARDA FOYDALANISH //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 27. – №. 27.
3. Jumayev R. САДРИДДИН АЙНИЙ АСАРЛАРИДАГИ АДАБИЙ (БАДИИЙ) ТОПОНИМЛАР //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 27. – №. 27.

4. Jumayev R. Sadriddin Ayniy asarlaridagi joy nomlarining tahlili //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.
5. Jumayev R. САДРИДДИН АЙНИЙ АСАРЛАРИДАГИ АРАБЧА ТОПОНИМЛАР //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 23. – №. 23.
6. Xoliqulovich J. R. SADRIDDIN AYNIYNING "ESDALIKLAR" ASARIDA ANTROPONIMLARNING LEKSIK QATLAMLARI: Jumayev Ruzokul Xoliqulovich Buxoro davlat universiteti katta o'qituvchisi //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2022. – №. 3. – С. 34-37.
7. Xoliqulovich J. R. Using anthropometric units in "Esdaliklar" by Sadriddin Ayniy //European Journal Of Innovation In Nonformal Education. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 295-298.
8. Jumayev R. SADRIDDIN AYNIYNING "ESDALIKLAR" ASARIDA OYKONIM TURLARINING QO'LLANISHI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 7. – №. 7.
9. Jumayev R. САДРИДДИН АЙНИЙНИНГ ОДИНА ҚИССАСИДА НОМ ҚЎЙИШ САНЪАТИ //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 2. – №. 2.
10. Xoliqulovich J. R. Influence of Sadriddin Aini life and works in spiritual and moral development of students //Middle European Scientific Bulletin. – 2021. – Т. 11. – №. 1.
11. Xoliqulovich J. R. Toponymics-a Linguistic Phenomenon in The Work of Sadriddin Aini //Middle European Scientific Bulletin. – 2021. – Т. 8.
12. Jumayev R. Joy nomlarining tarkibiy tahlil usullari //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 2. – №. 2.
13. Xoliqulovich J. R. THE NAMES OF PLACES ASSOCIATED WITH FOLK CRAFTS IN SADRIDDIN AINI'S "MEMORIES", EPRAInternational Journal of Multidisciplinary.

19.	“NUTQIY KOMPETENSIYALARNI OSHIRISH YO‘LLARI” Djo‘rayeva Jamila Toxirovna	82
20.	CHO‘LLANISHNI OLDINI OLIISH OROL DENGIZI MISOLIDA Abdulloyeva Go‘zal Xidirboy qizi	86
21.	THE ROLE OF HOTEL BUSINESS IN DEVELOPMENT OF TOURISM INDUSTRY Mardonova Dilrabo Shirinboyevna	91
22.	UMUMIY O‘RTA TA‘LIM MAKTABLARIDA ZAMANOVIY RAQAMLI TEKNOLOGIYALARI SHAROITIDA PEDOGIGIK LOYHALASHTIRISH Allamuratova Venera Ziuatdinovna	100
23.	BOSHLANG‘ICH TA‘LIMDA KO‘RGAZMALI O‘YIN MASHG‘ULOTLARIDAN NAMUNALAR Tog‘ayeva Fariza Fayzullo qizi	106
24.	EKOLOGIK TURIZMNI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI Toyirova Shohista Bobobekovna	109
25.	O‘ZBEK QISSALARI TAHLILINING INNOVATSION USULLARI Saburova Gulruh Ravshanbekovna	115
26.	NASRIDDIN AFANDI OBRAZIGA OID AYRIM MULOHAZALAR Xaitov Xamza Axmadovich	118
27.	MILLIY ADABIYOTDA KULGI MADANIYATI MASALASI Xaitov Xamza Axmadovich	123
28.	YANGI INNOVATSION TEKNOLOGIYALARNING PEDAGOGIK JARAYONDAGI ROLI Gulbahor Yuldasheva Mohlarbegim Yo‘ldosheva	127
29.	ГЛОБАЛЛАШУВ ВА РАҚАМЛАШТИРИШ ДАВРИДА ИҚТИСОДИЁТ Насирова Наргиза Шарофдиновна	132
30.	САДРИДДИН АЙНИЙ АСАРЛАРИДА КОМОНИМЛАРНИНГ ЛЕКСИК ТАҲЛИЛИ Рўзикул Холиқулович Жумаев	136
31.	МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРДА ТАСВИРИЙ ФАОЛИЯТ МАШҒУЛОТЛАРИГА ҚИЗИҚИШЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ Сулайманова Камола Шосайд қизи	140
32.	STAGES OF ORGANIZING PEDAGOGICAL RHETORIC WITH STUDENTS Pakhratdinov Sultan Yunisovich	143
33.	КРОССФИТ КАК НАПРАВЛЕНИЕ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРОЦЕССА ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В АКАДЕМИИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН Мирзакулов Акром Гафуржанович	153
34.	OQAVA SUVLARNI OQIZISH TIZIMLARIDA BOSIMLI TARMOQLARNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI Xolmatov Ixtiyor Raxmatovich	157
35.	SIFATLI MATBUOT XIZMATI FAOLIYATNI SHAKLLANTIRISHDA SHTAT BIRLIK LARNING AHAMIYATI Berdiyeva Sevinch Aliddin qizi	162
36.	OKKAZIONALIZM VA NEOLOGIZM HODISASI Qurbonova Moxinur Abdusoli qizi Samadov Odiljon Botiraliyevich Bannobjonova Guljahon Odiljonovna	166
37.	THE IMPACT OF THE DEVELOPMENT OF SCIENCE AND TECHNOLOGY SERVICE INDUSTRY ON ECONOMIC GROWTH Peng Xinge	170
38.	ИЖТИМОЙ ТАДБИРКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ «АРФИМЧОҚ»	175